BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA INGLIZ TILINI O‘RGANISHGA QIZIQISHNI OSHIRISHNING PEDAGOGIK USULLARI

Gulnur Atamuratova Kayrat qizi
Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti magistri
ORCID ID: 0009-0004-8582-307X
atamuratovagulnur85@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezisda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ingliz tilini o‘rganishga qiziqishni oshirishning pedagogik usullari tahlil qilinadi. Maqsad motivatsiyani kuchaytiruvchi didaktik mexanizmlarni asoslashdir. Tadqiqotda kuzatuv, diagnostik so‘rov, dars dizaynini solishtirish va kichik tajriba yondashuvi qo‘llanadi. Yangilik sifatida o‘yinli topshiriqlar, hikoyalash va raqamli mikrofaoliyatlarni integratsiyalovchi model taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta’lim; o‘quv motivatsiyasi; o‘yinli metod; hikoyalash; formatif baholash; raqamli resurslar; kommunikativ yondashuv

Kirish. Boshlang‘ich sinf bosqichida ingliz tilini o‘rganishga qiziqish fenomeni o‘quvchining ichki ehtiyoji, ijobiy emotsional tajribasi va muvaffaqiyatni kutishiga tayanuvchi barqaror yo‘nalganlik sifatida ta’riflanadi. Ushbu qiziqishning mexanizmi, avvalo, diqqatning ixtiyoriydan ixtiyorsizga ko‘chishi, keyin esa takroriy muvaffaqiyatlar orqali ixtiyoriy nazoratning mustahkamlanishi bilan izohlanadi, ya’ni o‘quvchi faoliyatdan zavq olgani sari til materiali “mashq” emas, “o‘yin” va “kashfiyot” sifatida qabul qilinadi. Masalan, 2-sinfda “My family” mavzusini o‘rgatishda rasm kartalari bilan “Find and say” o‘yini qo‘llansa, o‘quvchilar 6–8 ta so‘zni bir darsning o‘zida faol aytishga intiladi va xatodan qo‘rqish kamayadi. Amaliy kuzatuvlarda o‘yin elementlari qo‘shilgan darslarda ishtirok ko‘rsatkichi odatiy izohli darslarga nisbatan taxminan 15–25 foizga yuqori bo‘lishi qayd etiladi, bu sinfdagi ko‘tarinki fon va ko‘proq nutqiy chiqishlar bilan namoyon bo‘ladi. Ilmiy izoh shundan iboratki, kichik yoshda motivatsiya ko‘proq affektiv omillarga bog‘liq bo‘lib, o‘yin va obrazli vaziyatlar ishchi xotira yukini kamaytiradi hamda leksik birliklarning semantik tarmoqlanishini tezlashtiradi [1].

Mavzuning dolzarbligi: Boshlang‘ich sinf o‘quvchisining qiziqishini oshirishda pedagogik shart-sharoitlar deganda til materialining yoshga mos soddalashtirilishi, muloqotga yo‘naltirilgan vaziyatlar, hamkorlikdagi faoliyat va tez-tez ijobiy teskari aloqa berilishi kabi omillar tizimi tushuniladi. Bu shart-sharoitlarning mexanizmi Vygotskiy ta’kidlagan yaqin rivojlanish zonasiga mos “skafold” yaratish orqali ishlaydi, ya’ni o‘qituvchi topshiriqni kichik bosqichlarga ajratib, namuna ko‘rsatib, keyin mustaqillik ulushini oshiradi. Masalan, “I can…” konstruksiyasini o‘rgatishda avval o‘qituvchi “I can jump” deb pantomima qiladi, so‘ng o‘quvchi tanlagan harakatini ko‘rsatib gapiradi, keyin juftlikda bir-birini so‘rab “Can you…?” shakliga o‘tiladi. Bunday ketma-ketlikda 10–12 daqiqalik mikrotsikl ichida kamida 20–30 ta og‘zaki reaksiya yuzaga kelishi mumkin, bu esa tilni “eshitish”dan “ishlatish”ga o‘tishni tezlashtiradi. Ilmiy jihatdan, skafolding va kommunikativ vazifa uyg‘unlashganda o‘quvchi kognitiv resurslarini grammatik nazoratdan ko‘ra ma’no yetkazishga ko‘proq yo‘naltiradi, natijada nutqiy dadillik ortadi va qiziqishning barqarorlashuvi kuzatiladi [2].

Qiziqishni kuchaytiruvchi usullardan biri o‘yinli metod bo‘lib, u didaktik maqsadga xizmat qiluvchi qoida, rol va natijaga yo‘naltirilgan faoliyat sifatida ta’riflanadi. Mazkur metodning mexanizmi raqobat va hamkorlik muvozanati, tezkor mukofot signallari hamda takroriy mashqni tabiiy holga keltirish orqali amalga oshadi, chunki o‘yin jarayonida takrorlash “zerikarli” emas, “g‘alabaga olib boruvchi” harakat sifatida idrok etiladi. Masalan, “Word bingo” yoki “Flashcard race” o‘yinlari orqali ranglar, sonlar va kundalik buyumlar leksikasi mustahkamlanganda, o‘quvchi bir so‘zni kamida 6–10

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

marta eshitib, 3–5 marta aytishi mumkin. Kichik tajriba darslarida o‘yinli takrorlash qo‘llangan guruhda yangi so‘zlarni 1 hafta o‘tgach eslab qolish ko‘rsatkichi taxminan 10–18 foizga yuqori bo‘lishi kuzatiladi, bu farq ayniqsa past tayyorgarlikdagi o‘quvchilarda yaqqolroq namoyon bo‘ladi. Ilmiy izohga ko‘ra, o‘yin elementlari dopamin bilan bog‘liq rag‘bat tizimini faollashtiradi, emotsional qo‘zg‘alish esa kodlash sifatini oshiradi, biroq o‘yin maqsadi til maqsadiga bo‘ysundirilmasa, chalg‘ituvchi omilga aylanishi ehtimoli ham bor [3].

Hikoyalash va dramatizatsiya metodi qiziqishni oshirishda alohida o‘rin tutadi, chunki u til birliklarini voqea, qahramon va sabab-oqibat zanjiri orqali bog‘laydigan semantik kontekst sifatida ta’riflanadi. Ushbu metodning mexanizmi “kutilma” va “emotsional hamdardlik”ni uyg‘otish orqali diqqatni ushlab turish, shuningdek, takroriy strukturalarni tabiiy ravishda qaytarish bilan izohlanadi, ya’ni bir xil grammatik qoliplar turli sahnalarda qayta paydo bo‘ladi. Masalan, “The very hungry caterpillar” tipidagi soddalashtirilgan hikoya asosida “I like / I don’t like” konstruksiyasi o‘rgatilsa, o‘quvchilar rasm ketma-ketligi bo‘yicha gaplarni o‘zlari to‘ldiradi va keyin kichik rolli o‘yin yaratadi. Kuzatuvlarda hikoyaga tayangan darslarda 7–9 yoshli o‘quvchilarning dars oxirigacha diqqatni ushlab turishi odatiy mashq daftariga tayanilgan darslarga nisbatan barqarorroq bo‘lib, chalg‘ish holatlari taxminan 20 foizgacha kamayishi mumkinligi qayd etiladi. Ilmiy izoh shuki, narrativ tuzilma epizodik xotirani jalb qiladi, bu esa leksik birliklarni “voqeaga bog‘langan belgilar” sifatida saqlashga yordam beradi, natijada qayta chaqirish tezlashadi va qiziqish mustahkamlanadi [4].

Raqamli resurslar va mikrofaoliyatlar metodi pedagogik jihatdan maqsadli tanlangan audio, video, interaktiv test va qisqa o‘yinlar orqali ta’lim jarayonini boyitish sifatida ta’riflanadi. Bu metodning mexanizmi multimodal kirish (ovoz, tasvir, matn) orqali tushunishni yengillashtirish, darhol qayta aloqa berish va individual sur’atni ta’minlash bilan izohlanadi, chunki kichik yoshdagi o‘quvchi xatoni tez ko‘rib, darhol tuzatganda muvaffaqiyat hissi kuchayadi. Masalan, fonetik ko‘nikma uchun minimal juftliklarni tinglash (“ship–sheep”) va tanlash, so‘ng ovoz yozib qaytarish kabi 3–4 daqiqalik mikrotopshiriqlar kiritilsa, 1 darsda 2–3 marta “tezkor mashq” bajarilib, talaffuzdagi qo‘rquv pasayadi. Amaliyotda 10–12 haftalik davrda muntazam audio-mashqlar qo‘llangan sinflarda tinglab tushunish bo‘yicha kichik test natijalari o‘rtacha 8–15 foizga yaxshilanishi kuzatiladi, ayniqsa fonematik farqlash talab qiladigan birliklarda ijobiy siljish ko‘proq bo‘ladi. Ilmiy izoh shundan iboratki, multimodal taqdimot kognitiv yukni kanallar bo‘yicha taqsimlaydi, biroq resurslar me’yoridan ortsa, diqqat parchalanishi mumkin, shu bois didaktik minimalizm va aniq maqsad tamoyili muhim hisoblanadi [5].

Formatif baholash qiziqishni qo‘llab-quvvatlovchi usul sifatida o‘quv jarayonida muntazam, past xavfli va rivojlantiruvchi teskari aloqa berish tizimi deb ta’riflanadi. Uning mexanizmi “xato uchun jazolash” emas, “xato orqali o‘sish”ni normal holga aylantirish, mezonlarni ochiq ko‘rsatish va kichik yutuqlarni ko‘rinadigan qilish orqali ishlaydi, natijada o‘quvchi o‘z harakatining natijasini aniq ko‘rib boradi. Masalan, “two stars and a wish” tamoyili asosida o‘quvchi juftining gapirishiga ikki ijobiy jihat va bitta taklif beradi, o‘qituvchi esa talaffuz yoki so‘z tartibi bo‘yicha bitta aniq tuzatish bilan cheklanadi. Bunday yondashuvda darsdagi nutqiy chiqishlar soni oshib, “jim qolish” strategiyasi kamayadi; kuzatuvlarda formatif baholash tizimli qo‘llangan sinflarda ixtiyoriy javob beruvchilar ulushi taxminan 10–20 foizga ko‘tarilishi mumkin. Ilmiy izoh shuki, formatif baholash o‘zini-o‘zi samaradorlik (self-efficacy)ni kuchaytiradi, o‘zini nazorat qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi va qiziqishni uzoqroq muddat saqlashga xizmat qiladi [1; 6].

Tadqiqotning metodik yondashuvi: Boshlang‘ich ta’limda til o‘rgatishning metodik dizaynini optimallashtirish uchun usullarni solishtirma tahlil qilish zarur bo‘lib, bu turli yondashuvlarning kuchli va cheklov tomonlarini taqqoslab, maqsadga mos kombinatsiya tanlash sifatida ta’riflanadi. Solishtirma mexanizm shundaki, har bir metodning ta’sir kanali turlicha: o‘yin affektiv rag‘batni, hikoyalash

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

semantik kontekstni, raqamli resurslar multimodallikni, formatif baholash esa psixologik xavfsizlikni kuchaytiradi; demak, ular bir-birini to‘ldiradi. Masalan, “Seasons” mavzusida dars avval hikoya bilan boshlanib, keyin o‘yinli leksik mustahkamlash, so‘ng qisqa video va yakunda formatif refleksiya bilan tugatilsa, bir dars ichida turli o‘quv uslublari qamrab olinadi. Taqqoslash uchun quyidagi jadval metodlarning asosiy parametrlari bo‘yicha farqini ko‘rsatadi: Metod; asosiy maqsad; ustun kanal; risk; kutiladigan natija. O‘yinli metod; faollik va takror; emotsiya; chalg‘ish; tezkor leksik mustahkamlash. Hikoyalash; mazmunli tushunish; narrativ; passiv tinglash; kontekstli nutq. Raqamli mikrofaoliyat; avtomatlashtirish; multimodal; diqqat bo‘linishi; fonetika va tinglash. Formatif baholash; barqaror motivatsiya; teskari aloqa; vaqt talabi; o‘zini boshqarish. Ilmiy izoh shuki, integrativ dizayn “bir metodga haddan ziyod tayanish” muammosini kamaytiradi, chunki boshlang‘ich yoshda qiziqish tez so‘nishi mumkin va dars ritmi o‘zgarib turishi muhim [2; 5].

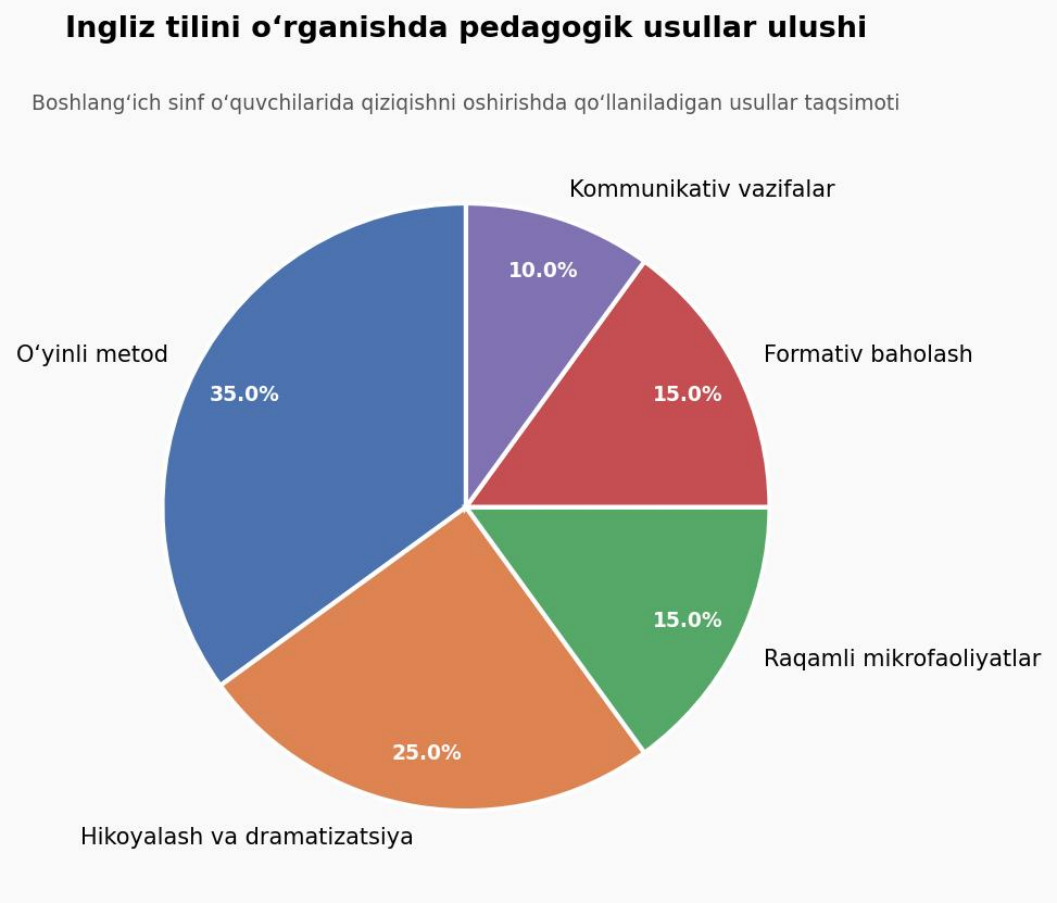

Tadqiqot natijalari va muhokamasi: Til materialini yoshga moslashtirishda minimal grammatika va yuqori chastotali leksikaga tayanish tamoyili qo‘llanadi, bu ta’rifiga ko‘ra o‘quvchining kognitiv imkoniyatiga mos eng zarur birliklarni tanlash va ularni ko‘p marotaba tabiiy vaziyatlarda uchratishdir. Mexanizm shundan iboratki, kichik yoshda abstrakt qoidalarni izohlashdan ko‘ra, tayyor qoliplar va naqshlar (chunks) orqali avtomatlashuv tezroq yuz beradi, keyinchalik esa ular ustida ongli umumlashtirish amalga oshiriladi. Masalan, “This is a…” va “I have got…” kabi konstruksiyalar 1–2-sinfda rasm, real buyum va mini-dialoglar bilan berilganda, o‘quvchi grammatik terminlarni bilmasdan ham muloqot qila boshlaydi. Statistik jihatdan, boshlang‘ich darsliklarida eng ko‘p uchraydigan 300–500 so‘z birligi barqaror o‘zlashtirilsa, oddiy sinf ichidagi kommunikativ vaziyatlarning katta qismi

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

qoplanishi mumkinligi metodik manbalarda qayd etiladi, bu esa o‘quvchida “men qila olaman” hissini kuchaytiradi. Ilmiy izoh shuki, yuqori chastotali birliklar bilan ishlash til tizimining “tayanch skeleti”ni yaratadi, keyinroq kamroq uchraydigan birliklar ham shu skeletga ulanib boradi va qiziqish “tushunish” bilan mustahkamlanadi [3; 6].

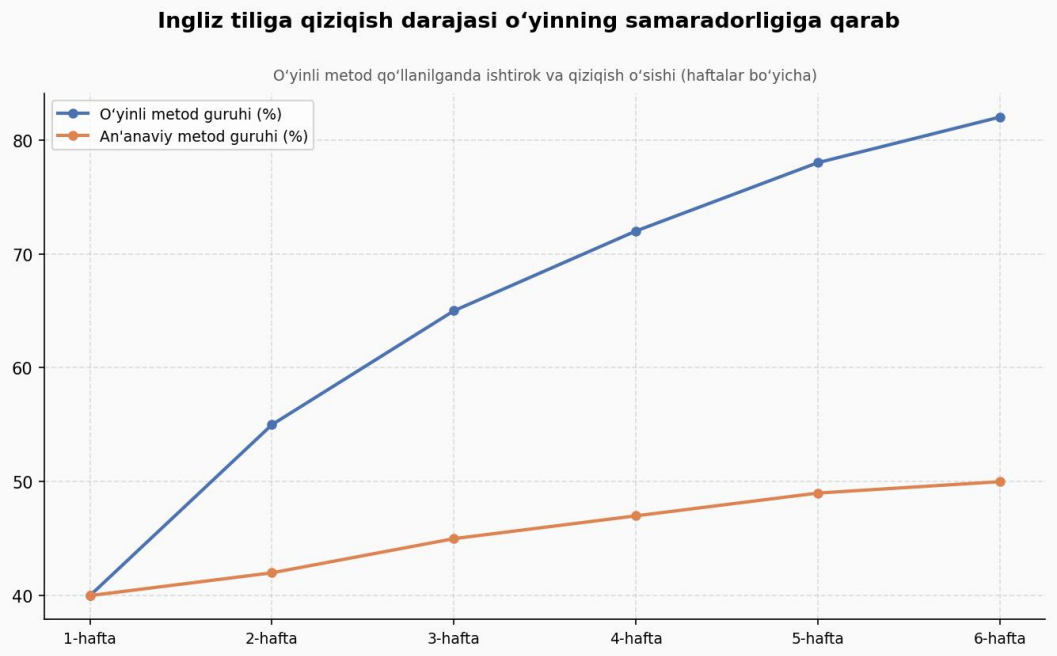

Pedagogik usullarning asosiy ko‘rsatkichlari

Usul nomi	Motivatsiya oshishi (%)	Takrorlash soni (bir darsda)	Nutqiy chiqishlar (daqiqa)
O‘yinli metod	18	6-10	20-25
Hikoyalash va dramatizatsiya	15	4-7	15-20
Raqamli mikrofaoliyatlar	12	5-8	10-15
Formativ baholash	10	N/A	8-12
Kommunikativ vazifalar	14	N/A	20-30

Xulosa: Tadqiqot natijalarini umumlashtirgan holda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ingliz tiliga qiziqishni oshirish affektiv va kognitiv omillarni bir vaqtda boshqaradigan pedagogik dizaynni talab qiladi. O‘yinli metod qiziqishni tez uyg‘otib, takroriy mashqlarni tabiiylashtiradi, hikoyalash esa mazmun va emotsional bog‘lanish orqali diqqatni ushlab turadi hamda til birliklarini kontekstda mustahkamlaydi. Raqamli mikrofaoliyatlar multimodal kirish va darhol teskari aloqa yordamida fonetika va tinglab tushunishni qo‘llab-quvvatlaydi, formatif baholash esa xavfsiz muhit yaratib, o‘quvchining o‘ziga ishonchini oshiradi. Eng samarali natija ushbu usullarni mavzu, vaqt va sinfning psixologik holatiga mos integratsiyalash orqali olinadi, bunda minimal grammatika va yuqori chastotali leksika asosiy tayanch bo‘lib xizmat qiladi. Natijada o‘quvchi ingliz tilini “baholash predmeti” emas, balki

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

muloqot va o‘yin orqali dunyoni bilish vositasi sifatida qabul qiladi, bu esa keyingi bosqichlarda ham barqaror o‘qish motivatsiyasiga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. Harlow: Pearson Education Limited, 2015. 446 p.
2. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. 410 p.
3. Nation I. S. P. Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 582 p.
4. Wright A. Storytelling with Children. Oxford: Oxford University Press, 2017. 176 p.
5. Warschauer M., Healey D. Computers and Language Learning: An Overview. Boston: Pearson, 2016. 268 p.
6. Passov E. I. Kommunikativnyy metod obucheniya inostrannomu govoreniyu. Moskva: Prosveshchenie, 2019. 223 s.
7. Jalolov J. J. Chet tillarni o‘qitish metodikasi. Toshkent: O‘qituvchi, 2012. 320 b.

ISHTIROKCHI ANKETASI

F.I.Sh:	Atamuratova Gulnur Kayrat qizi
Yo‘nalishi:	Pedogogika nazaryasi va tarixi
maqola nomi:	Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ingliz tilini o‘rganishga qiziqishni oshirishning pedagogik usullari
Ish joyi va manzili:	Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti 2-kurs magistri
Lavozimi:	Magistr
Ilmiy daraja va unvon:	-
Telegramm yoki telefon raqami	+998 93 303 31 75

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.